

Näkökulmia työttömien työkyvyttömyyteen: työnhakuvelvoitteettomuus, palvelutarpeet ja tarpeenmukaiset palvelut

Päälöydökset

- Helmikuussa 2025 yhteensä 32 prosentilla työttömistä työnhakijoista ei ollut lainkaan työllistymissuunnitelmaan kirjattua työnhakuvelvollisuutta.
- Valtaosalla pitkään työttömillä olleista on useampi työllistymistä haittaava este.
- Kuntouttava työtoiminta, heikko terveys, hylätty työkyvyttömyyseläkehakemus ja osaamista vastaavien työpaikkojen puute olivat suurimmat syyt sille, että työnhakuvelvollisuutta ei asetettu.
- Työnhakuvelvollisuuden sijaan pitkään työttömillä tulee tarjota heidän tarpeidensa mukaisia työkyvyn ja työllistymisen tuen palveluja, kuten ohjausta työkyvyn tuen tiimiin, sosiaalityöhön tai työhönvalmennukseen.

Minna Kivipelto
THL, Jyväskylän yliopisto

Sanna Blomgren
THL

Peppi Saikku
THL

Mirka Elovainio
THL

Petteri Orpon hallitusohjelmassa tähdätään työllisyyden vahvistamiseen erilaisin toimenpitein. Tämän julkaisun tavoitteena on muodostaa kuva pitkittyneesti työttömien työnhakijoiden tilanteesta, heidän palvelutarpeistaan sekä siitä, miten yksilöllisesti kohdennetuilla palveluilla voidaan tukea kullekin tarkoituksenmukaisen ratkaisun löytämistä. Julkaisu pohjautuu kahden tutkimuskokonaisuuden tuloksiin: ensimmäisessä tutkimuskohteena olivat työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun (TYP) asiakkaat, joille ei ollut asetettu työnhakuvelvollisuutta (Peuhkurinen & Kivipelto 2024; Elovainio & Kivipelto 2025a) ja toisessa työkykyä ja työllistymistä tukevat sosiaali- ja terveystyöpalvelut (Saikku ym. 2023; Blomgren ym. 2023; Vogt ym. 2024; Blomgren ym. 2025; Saikku ym. 2025). Kuvaamme erityisesti pitkittyneesti työttömien ja monialaista tukea tarvitsevien asiakkaiden tilanteita ja palvelutarpeita sekä sitä, miten palvelut voisivat vastata heidän tarpeisiinsa. Lopuksi esitämme johtopäätökset ja suositukset.

Työnvälitystilaston mukaan Suomessa oli toukokuun lopussa 2025 yhteensä 307 400 työtöntä työnhakijaa. Se on 41 100 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Pitkäaikaistyöttömiä eli yhtäjaksoisesti vähintään vuoden työttömänä olleita työnhakijoita oli 39 prosenttia kaikista työttömistä. Pitkään työttömänä olleilla on usein suuria vaikeuksia työllistyä. OECD:n mukaan lähes 90 prosentilla Suomen työttömistä on useampi kuin yksi työllistymistä haittaava este. Lähes puolella työllistymisen esteenä ovat terveydelliset syyt. Muita syitä olivat työttömän henkilön alhainen koulutus, heikot taidot ja osaaminen avoinna oleviin tehtäviin, työkokemuksen puute, perheenjäsenen liittyvä hoito tai hoivavastuu, ansioiden saaminen muualta, korkeat taloudelliset tuet ja vähäiset työllistymismahdollisuudet työpaikkojen puutteen vuoksi. (Farchy & Immervoll 2021.)

Työnhakijan näkökulmasta merkityksellisiä ovat taloudelliset kannustimet ja motivaatio työllistyä (ks. myös Højbjerg ym. 2023). Työllistymisen esteitä luovat myös työmarkkinoiden rakenteisiin ja työnantajiin liittyvät tekijät, kuten syrjintä, työpaikkojen alueellinen jakautuminen ja palkkaamiseen liittyvät taloudelliset riskit. Lisäksi työllistymisen esteitä voi syntyä julkisista palveluista, varsinkin jos niiden saatavuus on heikko tai resurssit riittämättömät.

On myös käyty keskustelua siitä, miten paljon työnhakijoiden keskuudessa on kokonaan tai osittain työkyvyttömiä henkilöitä ja millaisia palveluja he tarvitsisivat tuekseen (Blomgren & Hiljanen 2020; Laaksonen ym. 2025; Oivo & Kerätär 2018).

Tutkimusaineistot

KEHA-keskuksen aineistot. ELY-keskusten kehittämis- ja hallintokeskuksen (KEHA-keskus) toimittamat tiedot tammi-kesäkuulta 2025. Koska tiedot on poimittu 18.6.2025 operatiiviseen käyttöön tarkoitetusta tilastojärjestelmästä, on huomioitava, että työllisyysalueiden tekemät korjaavat kirjaukset saatavat muuttaa tietoja jonkin verran jälkikäteen. ("KEHA 2025")

Asiakassuunnitelmakirjaukset. THL on vuonna 2023 saanut hallintopäätöksen nojalla käyttöönsä sosiaalihuollon asiakassuunnitelmakirjaukset. Kainuu toimitti myös työvoiman palvelukeskuksissa tehdyt vapaamuotoiset asiakassuunnitelmakirjaukset. Käytössämme oli 519 asiakaskirjausta ja noin 532 sivua tekstiä. Näistä käytettiin asiakaskirjauksia, joihin asiakkaan työnhakuvelvoite oli kirjattu asiakassuunnitelman vapaa-muotoiseen tekstikenttään. Työnhakuvelvoite tai sen asettamatta jättäminen oli kirjattu 471 asiakassuunnitelmaan. (Elovainio & Kivipelto 2025.)

Työnhakuvelvollisuus

Työttömän työnhakijan velvollisuutena on lähtökohtaisesti hakea neljää työpaikkaa kuukauden kestävän tarkastelujakson aikana. Helmikuussa 2025 täysi työnhakuvelvoite, eli neljän työpaikan hakeminen kuukauden aikana, oli asetettu 29 prosentille työttömistä työnhakijoista (KEHA2025).

Helmikuussa 2025 tehtyjen kirjausten perusteella lähes 40 prosentilla työttömistä työnhakijoista työnhakuvelvollisuutta oli kuitenkin alennettu 1–3 työpaikkaan kuukaudessa ja 32 prosentille työttömistä työnhakijoista ei ollut asetettu lainkaan työnhakuvelvollisuutta. Kaikista työnhakijoista työnhakuvelvollisuus oli jätetty asettamatta useimmiten alemman perusasteen tutkinnon suorittaneiden kohdalla (57 % työnhakijoista). (KEHA2025.) Työnhakuvelvollisuutta voidaan alentaa, jos työvoimaviranomainen arvioi, ettei työnhakijan työssäkäyntialueella ole neljää hänen työkokemukseensa, koulutukseensa, muuhun osaamiseensa, työkykyynsä ja mahdolliseen ammattitaitosuojaansa nähden soveltuvaa työmahdollisuutta. (VN/8915/2024.)

KEHA-keskuksen tietojen mukaan työnhakuvelvollisuus oli helmikuussa 2025 jätetty kokonaan asettamatta useimmiten niiden työttömien kohdalla, joille on tehty monialainen työllistymissuunnitelma (85 %). Osatyökykyisistä vain viidelle prosentille oli asetettu täysi työnhakuvelvollisuus. Hallituksen esityksessä työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi esitetään, että työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättämistä tarkennettaisiin niin, että sitä ei asetettaisi lainkaan, jos (1) työssäkäyntialueella ei ole tarjolla työnhakijan osaamista, ammattitaitoa tai työkykyä vastaavia työpaikkoja, (2) työnhakija on lääketieteellisen selvityksen mukaan todettu työkyvyttömäksi ja hän noudattaa suunnitelmaa kuntoutukseen tai etuuden hakemiseen, (3) työnhakija opiskelee omaehtoisia päätoimisia luku- ja kirjoitustaidon opintoja työttömyysetuudella tuettuna tai hän osallistuu työvoimakoulutukseen tai (4) hän on tilapäisesti estynyt olemasta työmarkkinoilla esimerkiksi asevelvollisuuden, siviilipalveluksen, vankeusrangaistuksen tai sairaalahoidon vuoksi. (HE/VN/8915/2024.)

Työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättäminen

Tarkastelemme seuraavaksi työllistymistä tukevia ja hankaloittavia tekijöitä niiden työttömien työnhakijoiden kohdalla, joille ei ole asetettu työnhakuvelvollisuutta. Aineistona on käytetty työllistymistä edistävään monialaiseen yhteispalveluun (TYP) ohjattujen työttömien työnhakijoiden asiakassuunnitelmiin tehtyjä kirjauksia (Elovainio & Kivipelto 2025a.)

Kainuun TYP:ssä tehdyistä asiakaskirjauksista oli tunnistettavissa neljä kategoriata sen perusteella, mikä oli pääsääntöisin syy sille, että asiakkaille ei asetettu työnhakuvelvollisuutta: (1) kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen (tai muu kuntoutus), (2) terveysongelmat, työkyvyn selvitys kesken tai sairaspäivärahan loppuminen, (3) eläkeselvittelyt kesken ja (4) koulutuksen tai osaamisen sopivuus tarjolla oleviin työpaikkoihin nähden. Lisäksi lähes jokaiselle asiakkaalle oli kirjattu enemmän kuin yksi syy sille, ettei työnhakuvelvollisuutta ollut asetettu. Yleisiä muita syitä olivat pitkittynyt työttömyys, yleinen elämäntilanne sekä työmarkkinatilanne. (Elovainio & Kivipelto 2025a.)

VTV:n (2023) tietojen mukaan asiantuntijat eivät kuitenkaan aseta työnhakuvelvollisuutta yhdenmukaisin kriteerein.

Kuntouttava työtoiminta. Suurin ryhmä, joilla ei ollut työnhakuvelvollisuutta, olivat kuntouttavassa työtoiminnassa olevat asiakkaat, tai henkilöt, jotka olivat ohjautumassa sinne. Kuntouttavaan työtoimintaan ohjatuilla henkilöillä oli usein erilaisia haasteita terveyden kanssa. Näissä tapauksissa kuntouttavaan työtoimintaan ohjattiin sitä varten, että pystyttiin selvittämään, millaisiin työtehtäviin asiakas mahdollisesti kykenee. Periaatteessa polku kuntouttavan työtoiminnan kautta voi johtaa palkkatukityöhön ja sieltä avoimille työmarkkinoille. Kuntouttavaa työtoimintaa käytettiin kuitenkin lähinnä työelämätaitojen harjoitteluun pitkän työttömyyden jälkeen, arkirytmien ylläpitämiseen tai työkyvyn selvittämiseen. Joissain tilanteissa asiakas ohjattiin kuntouttavaan työtoimintaan, jotta saataisiin lausunto huonosta työkyvystä uuteen eläke- tai kuntoutushakemukseen tai hylätyyn päätökseen valituksen tueksi.

Terveydelliset syyt. Työttömäksi valikoituneen yhtäältä henkilöitä, joiden terveys on heikompi, toisaalta pitkäkestoinen työttömyys heikentää terveyttä (Maunu ym. 2023). Sairauspäivärahajärjestelmän vuoksi (maksimiaika etuudella 300 päivää) moni asiakas joutuu työllisyyspalvelujen piiriin ja työttömäksi työnhakijaksi pelkästään sairaspäivärahojen loppumisen takia. Kainuun TYP:ssa asiakkaille oli kirjattu useita ja päällekkäisiä terveysrajoitteita. Osa kirjatuista terveysongelmista liittyi diagnosoituihin sairauksiin ja osa asiakkaiden itse kuvaamiin tai kokemuksiin sairauksiin. Sitä ei suunnitelmiin kuitenkaan ollut kirjattu, mistä diagnoosit olivat peräisin, eli olivatko ne asiakkaalta saatua suullista tietoa vai esimerkiksi lääkärintodistuksesta saatua tietoa.

Terveys ja työkyvyn selvittely -kategoriaan kuuluivat myös kirjaukset, jotka sisälsivät mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyviä häiriöitä ja ongelmia syyksi työnhakuvelvollisuuden puuttumiselle. Kirjauksissa nämä esiintyivät yleensä yhdessä, saman asiakkaan kohdalla. Myös sosiaalinen jännittäminen vaikeutti osalla työelämää osallistumista. Työnhakuvelvollisuutta ei asetettu, jos terveyteen tai työkykyyn liittyvä kartoitusjakso oli kesken tai jokin muu palvelu oli ensisijainen.

Kesken olevat työkyvyttömyyseläkeselvittelyt. Osalla monialaisen työllisyyspalvelun asiakkaista eläkeselvittelyt olivat pääsyy siihen, että työnhakuvelvollisuutta ei asetettu. Henkilöllä saattoi olla vireillä työkyvyttömyyseläkehakemus tai valitusprosessi hylätystä eläkehakemuksesta. Näillä henkilöillä oli yleensä vain vähän aikaa varsinaiseen vanhuuseläkkeeseen tai todella huono terveystilanne.

Terveyteen liittyvät haasteet saattoivat myös tarkoittaa eläkeselvittelyyn tai kuntoutukseen ohjaamista joko niin, että asiakas haki osaaikaeläkettä tai vanhuuseläkettä, tai asiakkaan huomattiin olevan osatyökykyinen. Usein tällaisessa tapauksessa asiakkaan työkyvyn ja terveyden arviointia jatkettiin eikä työnhakuvelvollisuutta asetettu.

Osaamista vastaavien työpaikkojen puute. Suurella osalla TYP:in asiakkaista oli kirjattu työnhakuvelvollisuuden esteeksi työmarkkinatilanne ja sopivien työpaikkojen puute alueella. Työnhakuvelvollisuus jätettiin asettamatta, jos työnhakijan työkokemus ja koulutus eivät sopineet paikkakunnalla avoinna olevien työpaikkojen vaatimuksiin.

Koulutukseen hakeutuminen tai uudelleen kouluttautuminen vaikutti olevan ainoa mahdollisuus, jos työmarkkinoilta ei löytynyt sopivia

työpaikkoja. Pitkäaikaistyöttömien koulutukseen osallistuminen on kuitenkin harvinaista (Maunu ym. 2023).

Muu syy. Harvinaisempia kirjattuja esteitä työnhauulle olivat osa-aika-työhön, kielitaitoon, läheisen hoivaan tai työnhakuun liittyvät esteet. Näissä tapauksissa henkilö ohjattiin joko kuntouttavaan työtoimintaan parantamaan kielitaitoaan tai kehittämään työnhakutaitojaan niitä tukevalle kurssille.

Työkykyä ja työllistymistä tukevat palvelut

Työnhakuvelvollisuuden poistaminen pitkittyneesti työttömältä ihmiseltä kertoo usein tarpeesta terveyden ja työkyvyn arviointiin, eläkeselvittelyyn tai osaamisen päivittämiseen. Tässä yhteydessä tulisi tarjota yksilöllisesti tarpeisiin vastaavia palveluja, joilla voidaan tukea työkykyä, työllistymistä sekä mahdollisesti siirtymistä tarkoituksenmukaisille etuuksille. Sosiaalihuollossa erityisesti kuntouttava työtoiminta, sosiaalityö ja sosiaaliohjaus ovat keskeisiä työkyvyn ja työllistymisen arvioinnissa ja tukemisessa. Terveystieteiden huollossa puolestaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi, terveystarkastus sekä terveysneuvonta- ja ohjaus liittyvät keskeisimmin työkyvyn arviointiin ja tukemiseen. Näihin palveluihin osoitettuja henkilöstöresursseja ei kuitenkaan pidetä riittävinä suhteessa kysyntään (Vogt ym. 2024) ja riskinä voi olla, että työnhakuvelvollisuuden poistaminen ei johda muihin palveluihin pääsyyn.

Lakisääteisten palvelujen lisäksi on kehitetty uusia palveluja, joilla pyritään vastaamaan aiempaa kohdennetummin niiden henkilöiden palvelutarpeisiin, joilla on erilaisia työllistymistä haittaavia työkyvyn vajeita. Työkykyohjelmassa kehitettiin vuosina 2020–2022 työkykyä ja työllistymistä tukevia toimintatapoja ja palveluja: työkyvyn tuen tiimejä ja laatukriteereihin perustuvaa työhönvalmennusta. Kuvaamme näistä palveluista saatuja tutkimustuloksia (Saikku ym. 2023; Blomgren ym. 2023; Blomgren ym. 2025; Saikku ym. 2025) sekä peilaamme niitä aiemmin esitettyihin huomioihin työnhakuvelvoitteettomien pitkittyneesti työttömien tilanteista ja palvelutarpeista.

Työkyvyn tuen tiimi tuo terveyspalvelut vahvemmin mukaan yhteistyöhön

Työkyvyn tuen tiimien toiminta perustui sosiaali- ja terveyspalvelujen, työllisyyspalvelujen sekä Kelan yhteistyölle. Tiimien toimintaan osallistui useimmiten terveydenhuollon ammattilaisia, Kelan asiantuntijoita, sosiaaliohjaajia ja -työntekijöitä, työllisyyden asiantuntijoita sekä kuntoutuksen asiantuntijoita. Tiimien toiminta järjestettiin alueilla eri tavoin ja niillä oli myös vaihtelevia tehtäväkuvia palveluprosessissa: osa tiimeistä toimi kertaluonteisena palveluna monimutkaisen tilanteen selvittäjänä ja osa puolestaan otti vastuun asiakkaan palveluprosessin kuljettamisesta eteenpäin. Tiimien toimintaan kuului myös muiden ammattilaisten auttaminen ja konsultointi.

Tiimin palveluissa korostuivat monialaista selvittelyä ja koordinaatiota edellyttävät tehtävät, kuten työ- ja toimintakyvyn kartoitus ja arviointi, ja ohjauksissa korostuivat terveydenhuollon palvelut. Asiakkaiden palveluprosessit työkyvyn tuen tiimeissä johtivat osin erilaisiin palvelu-, etuus- tai työmarkkinasiirtymiin, vaikka useimmat asiakkaat olivat työttömänä työnhakijana palvelun päättyessä. Asiakkaista useampi oli työssä, opiskeli tai osallistui aktiivi- ja

kuntoutustoimiin palvelun päättyessä lähtötilanteeseen verrattuna. Myös asiakkaiden koettu työ- ja toimintakyky oli palvelun päättyessä hieman korkeammalla tasolla kuin palvelun alkaessa (Poutanen ym. 2023).

Asiakkaat pitivät työkyvyn tuen tiimin palvelua hyödyllisenä. He kokivat saaneensa tiimissä kokonaisvaltaista palvelua, joka oli aiemmin jäänyt puuttumaan. Joidenkin asiakkaiden näkökulmasta tiimin apu mahdollisti työnhaun korvaamisen tarpeenmukaisilla työkykyä arvioivilla ja tukevilla palveluilla. Asiakkaat myös saivat tarpeenmukaiset tutkimukset ja kuntoutuksen aiempaa sujuvammin. Ammattilaisten näkökulmasta tiimien toiminnan haasteet liittyivät sekä tiimin epäselvään rooliin osana alueen palvelurakennetta että yksittäisen ammattilaisten epäselvään rooliin osana monialaista tiimiä. Monialainen tiimityö oli ammattilaisten mukaan mielekästä ja he kokivat, että tiimissä asiakkaiden tilanteisiin löydettiin ratkaisuja aiempaa sujuvammin.

Työkyvyn tuen tiimi tarjoaa rakenteen erityisesti työttömien terveyteen liittyvien asioiden käsittelyyn, työkyvyn arviointeihin ja hoitoon ohjaukseen, koska terveydenhuolto on siinä vahvasti mukana. Toisaalta tiimin mahdollisuus vastata mielenterveyteen tai päihteiden käyttöön liittyviin ongelmiin on heikompi näiden asiantuntemuksen ollessa vähäistä tiimissä. Tiimin palvelulla ei myöskään voida ohittaa peruspalveluissa olevia viiveitä ja resurssivajeita, joita on esimerkiksi lääkärille tai mielenterveyspalveluihin pääsyssä.

Laatuperusteisella työhönvalmennuksella työhön rajoitteista huolimatta

Työnhakuvelvollisuuden poistamisen syissä, kuten myös tutkimusten mukaan työttömyyden syissä (Farchy & Immervoll 2021), korostuvat pitkittyneesti työttömien ihmisten kohdalla sekä terveyden ja työkyvyn ongelmat että osaamisen vajeet ja osaamista vastaavien työpaikkojen puute. Työkykyohjelmassa kehitettiin vuosina 2020–2022 IPS-työhönvalmennuksen (Individual Placement and Support) kriteereihin ja periaatteisiin (Bond ym. 2020) perustuvaa työhönvalmennusta, jossa keskeistä on työttömän tukeminen palkkatyöhön yksilöllisesti ja pitkäkestoisesti henkilön terveyden ja osaamisen rajoitteista huolimatta.

Laatukriteereihin perustuvassa tuetun työllistymisen työhönvalmennuksessa keskeisinä periaatteina ovat palvelun avoimuus kaikille hakukaille, asiakaslähtöisyys, työnhakijan aktiivinen tukeminen suoraan palkkatyöhön ilman valmistelevia kuntoutusjaksoja, aktiivinen yhteistyö eri palveluntuottajien ja työnantajien kanssa, taloudellinen neuvonta sekä pitkäkestoisuus ja yksilöllisyys.

Pitkäaikaistyöttömät asiakkaat hyötyivät laatuperusteisesta työhönvalmennuksessa erityisesti lähtötilanteen perusteellisesti kartoittamisesta, omien vahvuuksien ja osaamisen sanoittamisesta, rohkaisusta työnhakuun terveyden rajoitteista ja osaamisen puutteista huolimatta sekä työhönvalmentajan pitkäkestoisesta tuesta.

Verrattuna työttömille asetettavaan työnhakuvelvollisuuteen, jossa voidaan joutua hakemaan itselle sopimattomia avoimia työpaikkoja, laatuperusteisen työhönvalmennuksen lähestymistapa on päinvastainen. Siinä lähdetään työhönvalmentajan avustuksella liikkeelle työttömän toiveista, tavoitteista ja osaamisesta ja pyritään löytämään niihin sopiva työpaikka joko avoimista työpaikoista tai suoraan

sopivalta työnantajalta tiedustelemalla. Myös työtehtäviä ja työehtoja voidaan muokata työnhakijan osaamiseen ja työkykyyn sopiviksi, mikäli siihen löytyy halukas työnantaja.

Pitkäaikaistyöttömien työllisyyden edistämisessä henkilökohtaisiin tavoitteisiin perustuva, yksilöllinen ja pitkäkestoinen työhönvalmennus on todennäköisesti huomattavasti vaikuttavampi keino kuin mekaanisesti toteutettu työnhakuvelvollisuus. Tutkimusten mukaan IPS- ja laatuperusteisella työhönvalmennuksella voidaan auttaa myös Suomessa työmarkkinoille ihmisiä, joita aikaisemmin on ehkä pidetty työkyvyttöminä tai työhön kykenemättöminä (Sipilä & Appelqvist-Schmidlechner 2024; Blomgren ym. 2025; Saikku ym. 2025). Laatuperusteinen työhönvalmennus voisi olla sopiva palvelu myös monille, joilta on poistettu työnhakuvelvollisuus, koska siinä työkyvyn ja osaamisen vajeita ei pidetä sopivan työn löytämisen esteinä.

Työttömät aikuissosiaalityön asiakkaina

Moni aikuissosiaalityön asiakkaista on työttömänä. Sosiaalityö tekee yhteistyötä työllisyyspalveluiden ja Kelan kanssa erityisesti niiden pitkään työttömänä olleiden kanssa, joilla on useita työllistymistä rajoittavia haasteita. Ohjaus monialaiseen työllistymisen tuen palveluun tehdään usein silloin, jos asiakkaalla arvioidaan olevan tarve esimerkiksi työkyvyn arviointiin tai työllistymistä ja työkykyä tukeviin terveys- tai koulutuspalveluihin (L 381/2023). Sosiaalityö on mukana monialaisen tuen yhteistoimintamallissa (TYM), jossa yhdessä työvoimaviranomaisen ja Kelan kanssa arvioidaan työllistymiseen tarvittavaa tukea. Palveluissa tehdään monialainen työllistymissuunnitelma, jossa sovitetaan yhteen asiakkaan tarvitsemat työvoimapalvelut, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä kuntoutuspalvelut.

Työkykyä tukevien palvelujen vaikuttavuutta voidaan seurata esimerkiksi aikuissosiaalityön vaikuttavuuden mittaukseen kehitetyllä AVAIN-mittarilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) AVAIN-mittari on liitetty osaksi sosiaalihuollon valtakunnallista asiakastietojärjestelmää. THL ohjeistaa kansallisten asiakasasiakirjarakenteiden käyttöönottoa sosiaalihuollon palveluja järjestävissä organisaatioissa. Validoidun eli tieteellisesti testatun AVAIN-mittarin (Elovainio & Kivipelto 2025b) avulla voidaan koota tietoa asiakkaan tavoitteista ja siitä, miten asiakas on ne saavuttanut. Mittarin avulla voidaan myös seurata tilannetekijöitä, jotka tukevat tai hankaloittavat tavoitteiden saavuttamista. Esimerkiksi terveys voi olla työllistymistä hankaloittava tilannetekijä, joka on mahdollista kirjata mittariin. Mittarin avulla voidaan seurata asiakkaalle suunnattuja palveluita ja menetelmiä.

AVAIN-mittari on kehitetty yhdessä sosiaalityöntekijöiden ja muiden sosiaalityön asiantuntijoiden kanssa. Mittari on integroitu osaksi työikäisten palvelujen asiakassuunnitelmaa ja sitä on mahdollista käyttää osana sosiaalityön rakenteista kirjaamista myös TYM-palvelussa eli työllistymistä edistävässä monialaisen tuen yhteispalvelussa. AVAIN-mittarilla voidaan seurata esimerkiksi asiakkaiden työllistymiseen tai työkykyyn liittyviä tavoitteita ja tilannetekijöitä, sekä työssä käytettäviä metodeja ja palveluita. (Elovainio & Kivipelto 2025b.)

AVAIN-mittarilla kerätyllä aineistolla on seurattu aikuissosiaalityön asiakkaiden tavoitteita vuodesta 2011 alkaen kolme kertaa (Elovainio & Kivipelto 2025b; Kivipelto, 2020; Kivipelto & Elovainio 2025; Kivipelto ym. 2013). Sosiaalityön yleisimmät tavoitteet ovat tänä aikana hieman vaihdelleet, mikä saattaa kertoa siitä, miten sosiaalityön asiakkaiden pääasialliset ongelmat ovat vuosien varrella muuttuneet. Vuonna 2011

kerätyssä aineistossa asiakkaiden yleisimmät tavoitteet liittyivät talouteen, työllistymiseen ja elämänhallintaan (Kivipelto ym. 2013). Vuonna 2018 kerätyssä aineistossa asiakkaiden yleisimmät tavoitteet liittyivät talouteen, tulevaisuuden näkymiin ja mielenterveyden parantamiseen (Kivipelto 2020). Nyt viimeisimmässä vuonna 2023 kerätyssä aineistossa yleisimmiksi tavoitteiksi suunnitelmissa oli määritelty arjen taidot, mielenterveyden häiriöistä aiheutuvien vaikeuksien helpottuminen ja vastuu omien asioiden hoitamisesta (Kivipelto & Elovainio 2025). Tästä voidaan nähdä, että sosiaalityön asiakkaiden yleisimmät tavoitteet ovat siirtyneet työllistymisestä ja talouden hallinnasta enemmän terveyden tukemiseen ja yleiseen elämänhallintaan.

Sosiaalityön asiakkaiden tavoitteiden painottuminen terveyden tukemiseen saattaa kertoa siitä, että sosiaalityön asiakkaat ovat nykyisin huonokuntoisempia kuin ennen. Palveluiden tulisi vastata tähän muutokseen. Jos asiakkaiden terveydentila ei mahdollista työllistymistä tai muut terveyteen liittyvät tavoitteet tulee olla saavutettuina ennen kuin työllistyminen on mahdollista, tulee palvelut suunnitella näiden tavoitteiden pohjalta.

Johtopäätöksiä ja suosituksia

Suurimmat työllistymisen esteet pitkään työttömillä olivat terveyteen, osaamiseen ja koulutusta vastaavien työpaikkojen puuttumiseen liittyvät tekijät. Näistä syistä kolmannekselle työttömistä ei ollut asetettu työnhakuvelvollisuutta.

Työllistymisen esteiden luonteen vuoksi on varsin ymmärrettävää, että esimerkiksi sanktiot eivät ole olleet tehokkaita menetelmiä pitkään työttömänä olleiden työllistämiseksi.

Parhaiten pitkään työttöminä olleiden tilanteita on kyetty tukemaan palveluissa, joissa asiakkaan tilannetta on kyetty tukemaan monialaisesti ja asiakkaan tarpeista lähtien.

On epäselvää, miten suuri osa pitkään työttömänä olleista on kokonaan tai osittain työkyvyttömiä. Tarkempi tieto yli vuoden työttömänä olleiden henkilöiden työkyvystä auttaisi suuntaamaan palveluita nykyistä paremmin. Yhtenä ratkaisuna tässä julkaisussa on tuotu esille mahdollisuus integroida THL:n AVAIN-mittari työkykyä tukevien palvelujen vaikuttavuuden arviointiin, jolla erilaisen työkyvyn omaavien työnhakijoiden tavoitteita voitaisiin seurata ja arvioida.

Työnhakuvelvollisuuden poistaminen pitkään työttömänä olleilta voi toimia osoituksena siitä, että henkilö ei juuri sillä hetkellä ole valmis siirtymään palkkatyöhön. Parhaassa tapauksessa näiden henkilöiden tilanne arvioidaan samalla kokonaisvaltaisesti esimerkiksi työkyvyn tuen tiimissä tai työllistymistä edistävän monialaisen tuen yhteistointimamallissa (TYM) ja tarjotaan kunkin yksilölliseen tarpeeseen sopivat palvelut. Työnhakuvelvoitteesta luopuminen yhdistettynä tarpeenmukaisten palvelujen järjestämiseen vahvistaa todennäköisesti asiakkaiden toimijuutta (Blomgren 2023) ja voi siten edistää pitkällä aikavälillä heidän kannaltaan tarkoituksenmukaisimpia siirtymiä esimerkiksi koulutukseen, työhön tai eläkkeelle. Sen sijaan, jos työnhakuvelvollisuus poistetaan sopivien työpaikkojen puutteen takia, voi tämä pahimmillaan johtaa siihen, että henkilö jää ilman korvaavia palveluja. Tällaisissa tapauksissa esimerkiksi laaturusteinen työhönvalmennus voisi tuoda ratkaisun takkuilevaan työnhakuun.

Suosituksia

Monialaisen työllistämissuunnitelman asiakkailla työnhakuvelvoitteesta luovutaan kokonaan. Hallituksen esityksen mukaan monialaiseen palvelutarpeen arviointiin ohjattujen henkilöiden kohdalla työnhakuvelvollisuus tultaisiin jatkossa asettamaan myös monialaisessa työllistämissuunnitelmassa (VN/8915/2024). Tässä julkaisussa esitettyjen tulosten perusteella ei voi sanoa, onko pitkittyneesti työttömille jotain hyötyä työnhakuvelvoitteen asettamisesta. Koska heidän kohdallaan velvoitetta lähtökohtaisesti usein alennetaan tai se jätetään kokonaan asettamatta, on velvoitteen asettaminen erilaisine toimineen vain aikaa ja resurssia vievää hallinnollista työtä. Sama koskee henkilöitä, jotka ovat työttömyysturvan parissa sen vuoksi, että heillä on esimerkiksi sairauspäivärahakausi päättynyt, mutta terveydentila ei mahdollista edes osa-aikaista työskentelyä. Työnhakuvelvollisuuden tarkistaminen vuodessa vie resursseja ja on pois työkykyä tukevilta toimilta.

Pitkään työttöminä olleiden etuuksiin kohdistuvasta sanktioinnista luovutaan. Tutkimuksissa on havaittu, että sanktiot tai velvoitteet eivät juurikaan lisää pysyvää työllistymistä, vaan ne laskevat ansioita, heikentävät työn laatua ja voivat jopa vahingoittaa terveyttä (Evans & Vaid 2023). Lääketieteellisesti työkyvyttömiä, kuntoutustukeen tai työkyvyttömyyseläkkeeseen liittyvissä selvittelyssä mukana olevien henkilöiden osalta työnhakuvelvollisuus tulee korvata hoitoon, palveluun tai kuntoutukseen osallistumisella sen ajan, kun esimerkiksi työkyvyn selvittely tai työkyvyttömyyseläkehakemus on käsitellyssä (ks. myös Peuhkurinen & Kivipelto 2024).

Panostetaan vaikuttaviin ja oikea-aikaisiin palveluihin ja niiden tutkimukseen. Pitkään työttömänä olleiden tarpeet, tilanne ja osaaminen on pyrittävä tunnistamaan palveluissa mahdollisimman tarkkaan. Asiakkaiden kannalta on tärkeää, ettei palveluissa tarvitse asioida vain saadakseen taloudellista tukea. Kaikki eivät saa apua samankaltaisista palveluista, joten palvelutarpeen selvittäminen ja tarpeisiin kytkeytyvien palvelujen tarjoaminen on tärkeää. Myös oikea-aikainen palvelujen tarjoaminen vähentäisi turhaa byrokratiaa ja suojaisi asiakkaita siltä, ettei päällekkäisissä palveluissa asioiminen kuluttaisi turhaan voimavaroja, joita tulisi käyttää esimerkiksi kuntoutumiseen tai terveydentilan parantamiseen.

Palvelut pitää saada tehokkaammin toimimaan työttömien tilanteen tunnistamiseksi. Pirstaleisten ja eriytyneiden palvelujen sijaan on siirryttävä kokonaisvaltaisempaan malliin, jossa vaikuttavat palvelut muodostetaan sosiaali- ja terveystieteiden, työllisyyspalvelujen sekä Kelan yhteistyönä. Pitkään työttömänä olleille tulee suunnata juuri hänen tarpeitaan ja osaamistaan vastaavia työkyvyn ja työllistymisen tuen palveluja, kuten kuntoutusta, koulutussuunnittelua, ohjausta työkyvyn tuen tiimiin, sosiaalityöhön tai työhönvalmennukseen. Uusilla työllisyysalueilla on mahdollisuus suunnitella ja hankkia uudenlaisia palveluita, jotka edistävät asiakkaiden hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä ja työllistymisedellytyksiä sekä parantavat alueiden työllisyystilannetta.

Työllistymistä edistävissä palveluissa tulee panostaa myös osittain työkykyisten henkilöiden työllistymisen tukemiseen. Ongelmat työkyvyssä eivät tarkoita aina, että henkilö ei voisi työllistyä palkkatyöhön.

Moni työllistymisessään vaikeuksia kokeva hyötyisi pitkäkestoisesta yksilöllisestä palkkatyöhön suuntaavasta tuesta.

Lähteet

Blomgren J, Hiljanen I (2020) Työtön vai työkyvytön? Kelan tutkimusblogi 5.11.2020.

Blomgren S (2023) Palvelut ja etuudet heikossa työmarkkina-ase-massa olevien toimijuuden tukena. Janus 31 (1), 24–42.

Blomgren S, Männistö-Inkinen V, Partanen J, Saikku P (2023) Monialaiset työkyvyn tuen tiimit palveluiden yhteensovittamisessa: tuloksia Työkykyohjelman arviointi- ja seurantatutkimuksesta.

Tutkimuksesta tiivistä 31/2023. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Blomgren S, Saikku P, Partanen J (2025) Individual placement and support for the long-term unemployed and individuals with developmental disabilities in Finland. International Journal of Social Welfare 34:2, e70004.

Bond GR, Drake RE, Becker DR (2020) An update on individual placement and support. World Psychiatry 19 (3), 390–391.

Elovainio M, Kivipelto M (2025a) Työllistymistä tukevat ja hankaloittavat tekijät työllisyyttä edistävän monialaisen yhteispalvelun asiakassuunnitelmakirjauksissa – pohdintaa vaikuttavuuden arvioinnin mahdollisuuksista. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 62 (6), 270–286.

Elovainio M, Kivipelto M (2025b) The Structural Validity and Psychometric Properties of the KEY Measure. Journal of Evidence-Based Social Work 22 (4), 518–547.

Evans S, Vaid L (2023) Understanding benefits: Assessing how many people receive out-of-work benefits. Learning and Work Institute.

Farchy E, Immervoll H (2021) Faces of joblessness in Finland: A people-centred perspective on employment barriers and policies. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 258.

HE (VN/8915/2024) Hallituksen esitys eduskunnalle työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

Højbjerg A, Kildahl Nielsen S, Jakobsen V, Thuesen F, Lang Thomsen R, Saikku P, Mesiäislehto M, Korpi T, Lorentzen T, Celine Hardonk S. (2023) Barriers to employment for vulnerable groups in the Nordic countries. Toward a more inclusive labour market in the Nordics 2. Nordic Council of Ministers. Copenhagen: Nordisk Ministerråd.

KEHA-keskus (2025) Työllisyyskatsaus toukokuu 2025. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Kivipelto M, Blomgren S, Karjalainen P, Saikkonen P (2013) Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä-arviointimalleista mittareihin: Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Raportti 8/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kivipelto M, Elovainio M (2025) Työikäisten sosiaalipalvelut: aikuis-sosiaalityö. Julkaisussa Tynkkynen, L. K., Paatela, S., Aalto, A. M., Keskimäki, I., Nykänen, E., Peltola, M., ... & Viita-aho, M. Tilannekuvia

hyvinvointialueilta: muutokset palvelujärjestelmässä sote-uudistuksen alkuvuosina. Raportti3/2025. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 190–194.

Kivipelto M (toim.) (2020) Osallistavaa aikuissosiaalityötä: Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset. Raportti 7/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Laaksonen M, Koponen P, Elovainio M, Kainulainen S, Lahti J, Koskinen S (2025) Itse arvioidun työkyvyn kehitys työmarkkina-aseman mukaan: Onko osatyökykyisissä hyödyntämätöntä työvoimapotentiaalia? Työpoliittinen aikakauskirja 1/2025. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 66–89.

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä (381/2023).

Maunu T, Räisänen H, Tuomaala M (2023) Pitkä työttömyys. TEM-analyyseja 114/2023. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Oivo T, Kerätär R (2018) Osatyökykyisten reitit työllisyyteen - etuudet, palvelut, tukitoimet: Selvityshenkilöiden raportti. Raportteja ja muistioita 43/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Peuhkurinen K, Kivipelto M (2024) Työkyvyttömiä työttömien kokemuksia etuuksista ja palveluista. Työpäperi 30/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Poutanen J, Kausto J, Gluschkoff J, Joensuu M (2023) Työ- ja toimintakyky. Julkaisussa: Saikku P, Joensuu M, Männistö-Inkinen V, Poutanen J. (toim.) (2023) ”Täällä ei sanota, että ei kuulu meille” Työkykyohjelman arviointi- ja seurantatutkimuksen loppuraportti. Raportti 2/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 48–58.

Saikku P, Blomgren S, Partanen J (2025) Laatuperusteisen työhönvalmennuksen (IPS) soveltuminen uusille kohderyhmille. Tutkimuksesta tiiviisti 26/2025. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Saikku P, Joensuu M, Männistö-Inkinen V, Poutanen J (toim.) (2023) ”Täällä ei sanota, että ei kuulu meille” Työkykyohjelman arviointi- ja seurantatutkimuksen loppuraportti. Raportti 2/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Sipilä N, Appelqvist-Schmidlechner K (2024) IPS Sijoita ja valmenna -työhönvalmennus mielen terveyden häiriöön sairastuneiden työllistymisen tukena: arviointitutkimus toimintamallin käyttöönotosta, soveltuvuudesta ja koetusta vaikuttavuudesta. Raportti 1/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

VTV (2023) Vaikeasti työllistyvien työvoimapalvelut: Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin, TYP-toiminnan ja SIB-mallin toimivuus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 16/2023. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Vogt E, Saikku P, Blomgren S, Karjalainen J, Kock T, Normia-Ahlsten L (2024) Työllistymistä ja työkykyä tukevat sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut hyvinvointialueilla 2024: Hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille ja HUS-yhtymälle tehdyn kyselyn tulokset. Työpäperi 44/ 2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tämän julkaisun viite:

M Kivipelto, S Blomgren, P Saikku, M Elovainio (2025) Näkökulmia työttömien työkyvyttömyyteen: työnhakuvelvoitteettomuus, palvelutarpeet ja tarpeenmukaiset palvelut. Tutkimuksesta tiiviisti 33/2025. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-408-579-3 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-579-3>